

Ks. Tomasz Rozkrut*

UPJPII w Krakowie Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie

**„TRYBUNAŁ MIŁOSIERDZIA ORAZ ŁASKI”:
KIEDY I W JAKI SPOSÓB NALEŻY ODNIEŚĆ SIĘ
DO PENITENCJARII APOSTOLSKIEJ?
(PRAKTYCZNE WSKAZÓWKI
DLA SPOWIEDNIKA ORAZ DUSZPASTERZA)**

Słowa klucze:

Penitencjaria Apostolska, forum internum, grzech, kara kościelna, kompetencja, łaska

Treść:

- I. Penitencjaria Apostolska – informacje ogólne
- II. Kompetencje Penitencjarii Apostolskiej: dyspensa od nieprawidłowości, sanacja nieważnego małżeństwa, redukcja zobowiązań mszalnych, przyznawanie odpustów
- III. Przepisy kanoniczne zarezerwowane Penitencjarii Apostolskiej według Kodeksu z 1983 roku
- IV. Zalecenia dla spowiednika w ww. sytuacjach

Penitencjaria Apostolska jest stosunkowo mało znaną, dla niektórych być może nawet tajemniczą dykasterią Kurii Rzymskiej, aczkolwiek o bardzo bogatej oraz długiej historii, w czasie której była kształtowana jej struktura oraz kompetencje. Niemniej jednak należy przyznać, że wśród badaczy historii Kościoła oraz jego instytucji jest przedmiotem interesujących studiów naukowych¹.

Z bogatej oraz bardzo odległej historii instytucji, także w kontekście Roku Wiary (2012-2013) ogłoszonego przez papieża Benedykta XVI, warto przytoczyć fakt, iż wraz z rozwojem praktyk pokutnych w Kościele dostrzeżono w Rzymie konieczność podjęcia stosownych kroków celem pomocy piel-

* Ks. Tomasz Rozkrut, prof. nauk prawnych, zastępca wikariusza sądowego w Sądzie Diecezjalnym w Tarnowie, autor wielu książek i artykułów z dziedziny prawa kanonicznego.

¹ Por. A. Saraco, *La Penitenzieria Apostolica. Storia di un Tribunale di misericordia e di pietá*, Libreria Editrice Vaticana 2011; P. Steczkowski, *Penitencjaria Apostolska XIII-XVI w. Powstanie – ewolucja – odnowienie*, Rzeszów 2013.

grzymom, którzy napływając do Wiecznego Miasta, starali się otrzymać rozgrzeszenie ze swoich grzechów. Wielu z nich starało się równocześnie uzyskać zwolnienie z kar zarezerwowanych jedynie papieżowi². Można zatem ogólnie przyjąć, że początki Penitencjarii Apostolskiej trzeba widzieć jako odpowiedź i zarządzenie konkretnym problemom sumienia³.

W dokumentach z roku 1200 jest wymieniany kardynał, który *confessiones pro papa tunc recipiebat*⁴. Przypuszcza się jednak, że wspomniany urząd penitencjarza istniał już wcześniej i był jednocześnie wspomagany przez innych spowiedników. W czasach papieża Honoriusza III (1216-1227) kardynał, który sprawował taki urząd, był określan początkowo jako *Paenitentiaris*, później *Paenitentiaris Generalis*, *Summus Paenitentiaris* lub *Paenitentiaris Maior*⁵.

Pastor bonus, posoborowa, a przede wszystkim pokodeksowa Konstytucja apostolska papieża Jana Pawła II na temat Kurii Rzymskiej (1988), wyróżniła trzy trybunały Stolicy Apostolskiej: Penitencjarię Apostolską, Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej oraz Trybunał Roty Rzymskiej⁶.

Pierwszy z trzech wymienionych przez *Pastor bonus* trybunałów: Penitencjaria Apostolska, choć tradycyjnie jest określany jako trybunał, to jednak swoją strukturą, sposobem działania oraz, przede wszystkim, swoją specyficzną kompetencją nie przypomina działalności pozostałych trybunałów Kościoła. Przedmiotem prac Penitencjarii Apostolskiej jest bowiem rozstrzyganie spraw szczególnych (*sui generis*), które dotyczą forum wewnętrznego, czyli spraw sumienia oraz problemów moralnych poszczególnych wiernych (tak osób duchownych, jak i wiernych świeckich), i które stoją u podstawy kierowanych do Penitencjarii konkretnych i wielokrotnie trudnych do rozwiązania problemów natury osobistej. *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1983 roku omawia tylko dwa Trybunały Stolicy Apostolskiej: Rotę Rzymską oraz Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej⁷.

Celem prezentowanego tekstu – o charakterze wybitnie praktycznym – jest przede wszystkim wskazanie, w jakich sytuacjach dzisiaj, jasno określonych przez porządek prawny Kościoła, należy zwrócić się do tej Penitencjarii Apostolskiej⁸.

² Por. L. de Magistris, P. Ubaldo M. Todeschini, *La Penitenzieria Apostolica*, w: *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”*, red. P.A. Bonnet, C. Gullo, Libreria Editrice Vaticana 1990, s. 419.

³ Por. L. Larraona, S. Goyeneche, *Tribunalia et Officia*, w: AA. VV., *Romana Curia a beato Pio X Sapientis consilio reformata*, Romae 1951, s. 123n.

⁴ L. de Magistris, P. Ubaldo, M. Todeschini, *La Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 419.

⁵ Tamże, s. 420.

⁶ Por. Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Pastor bonus”*, art. 117-130.

⁷ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1443-1445. Por. także: T. Rozkrut, *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej*, Tarnów 2003, s. 19-63.

⁸ Por. C.E. Commentz, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, Libreria Editrice Vaticana 2011; ukazało się także tłumaczenie w języku polskim powyższej broszury: *Kiedy i jak odwoływać się do Penitencjarii Apostolskiej*; tłum. K. Stopa, Kraków 2012.

I. PENITENCJARIA APOSTOLSKA – INFORMACJE OGÓLNE

Kardynał Penitencjarz Wielki, który stoi na czele Penitencjarii Apostolskiej, zgodnie z Konstytucją apostolską *Quae divinitus* papieża Piusa XI (1935), skupia wszystkie władze Penitencjarii, które sprawuje w sposób kolegialny, to znaczy swoją władzę sprawuje poprzez rozważanie poszczególnych spraw przez zwołaną przez siebie Sygnaturę lub Kongres Penitencjarii, przy czym w swojej decyzji nie jest związany ich sądem, gdyż posiadają oni jedynie głos doradczy⁹. A zatem może on działać przeciwnie do zdania swoich współpracowników, ale nigdy bez wysłuchania ich opinii¹⁰.

Penitencjaria Apostolska dysponuje wszystkimi oraz koniecznymi władzami dla rozwiązywania przedstawianych jej przypadków pojedynczych, naturalnie chodzi o te, które pozostają w jej kompetencji, czyli z wyjątkiem tych, które Biskup Rzymski zarezerwował jedynie dla siebie.

Jan Paweł II przypomniał jasno w Konstytucji apostolskiej *Universi Dominici Gregis* (1996): „Kardynał Penitencjarz Większy i jego urzędnicy podczas *Sede vacante* będą mogli wypełniać to, co zostało ustalone przez mojego Poprzednika Papieża Piusa XI w Konstytucji apostolskiej *Quae divinitus* z 25 marca 1935 roku, i przeze mnie w Konstytucji apostolskiej *Pastor bonus*”¹¹. Dyspozycja ta służy przede wszystkim trosce Kościoła o zbawienie dusz, która nie może być zawieszona także i wtedy, kiedy Kościół oczekuje na wybór nowego Biskupa Rzymu.

Drugą osobą w Penitencjarii Apostolskiej jest jej Regens, który kieruje codzienną pracą Trybunału.

W dalszej kolejności trzeba wymienić teologa, kanonistę i trzech doradców, którzy razem z Regensem tworzą Radę Kardynała Penitencjarza. Mogą oni swoje zadania wykonywać pojedynczo (*tamquam singuli*), mogą też być zwołani, by działać kolegialnie, tworząc Sygnaturę (*Signatura Poenitentiarum Apostolicae*) i prezentując swoje wnioski (*vota*) w poszczególnych sprawach.

Pozostali urzędnicy wykonują swoje zadania zgodnie z Regulaminem Generalnym Kurii Rzymskiej oraz Regulaminem Trybunału.

Penitencjaria Apostolska, mówiąc ogólnie, rozwiązuje to wszystko, co dotyczy spraw sumienia. A zatem oprócz udzielania łask, odpuszczania grzechów, udzielania dyspens, zamian i zmniejszania kar kościelnych, kanonicznych sanacji, analizuje i rozwiązuje wszystkie problemy sumienia jej przedsta-

⁹ Por. L. de Magistris, P. Ubaldino, M. Todeschini, *La Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 424.

¹⁰ Por. tamże, s. 425.

¹¹ Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Universi Dominici Gregis”*, nr 18. Konstytucja apostolska *Universi Dominici Gregis* papieża Jana Pawła II, przypomina o niezmienności ustaw normujących pracę Penitencjarii Apostolskiej na przestrzeni wieków. W czasie *sede vacante* Stolicy Piotrowej Kardynał Penitencjarz Wielki, od Soboru w Vienne, zachowuje te same uprawnienia. Usprawiedliwieniem dla takiego działania jest nieustanna troska Kościoła o zbawienie swoich wiernych. Podobnie mówi również Konstytucja apostolska *Pastor bonus* (art. 6).

wiane; w tym ostatnim wypadku przede wszystkim poprzez udzielanie odpowiedzi na konkretne wątpliwości o charakterze moralno-prawnym, które są jej przedstawiane przez spowiedników czy też zainteresowane osoby. W tych bardzo szerokich kompetencjach Penitencjaria Apostolska rozwiązuje jedynie przypadki pojedyncze i konkretne, natomiast rozwiązywanie problemów *sub specie universalitatis* należy do kompetencji Kongregacji Nauki Wiary¹². Ponadto przedmiotem pracy Penitencjarii Apostolskiej jest udzielanie odpustów.

Konstytucja apostolska *Pastor bonus* wspomniane kompetencje uregulowała w następujący sposób: „Do kompetencji Penitencjarii Apostolskiej należy wszystko, co dotyczy zakresu wewnętrznego, a także odpustów. Udziela absencji, dyspens, zamiany, sanacji, zwolnień i innych łask w zakresie wewnętrznym, zarówno sakramentalnym, jak i pozasakramentalnym. Troszczy się, by w bazylikach patriarchalnych Rzymu była wystarczająca liczba spowiedników wyposażonych w odpowiednie upoważnienia. Dykasterii tej zleca się wszystko, co odnosi się do udzielania i korzystania z odpustów, z zachowaniem uprawnień Kongregacji Nauki Wiary do sprawowania kontroli nad kwestiami natury dogmatycznej dotyczącymi odpustów”¹³.

Poszczególne sprawy napływające do Penitencjarii są rozwiązywane jak najszybciej, zgodnie z zasadą kanoniczną, głoszącą, że w Kościele *salus animarum suprema lex*¹⁴. Są one rozwiązywane przez Kongres¹⁵, sprawy trudniejsze oraz nadzwyczajne są z kolei przedmiotem prac Sygnatury¹⁶. Natomiast sprawy, które są zarezerwowane jedynie Biskupowi Rzymskiemu i wymagają jedynie jego interwencji, są przedstawiane bezpośrednio Papieżowi przez Kardynała Penitencjarza w czasie wyznaczonych audiencji lub też są prezentowane w formie pisemnej prośby w zamkniętej kopercie z napisem – „zarezerwowano dla Osoby Ojca Świętego” (*riservato alla Persona del Santo Padre*)¹⁷.

Odpowiedzi Penitencjarii Apostolskiej na poszczególne prośby są udzielane w formie pisemnego reskryptu, naturalnie bez podawania imienia i nazwiska proszącego o łaskę. Zwyczajowo Penitencjaria Apostolska przy udzielaniu odpowiedzi używa podwójnej koperty, ta wewnętrzna zawiera odpowiedź Trybunału.

¹² Por. L. de Magistris, P. Ubaldo, M. Todeschini, *La Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 426.

¹³ Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Pastor bonus”*, art. 117-120.

¹⁴ *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1752.

¹⁵ Kongresowi, który zbiera się codziennie dla rozważania spraw bieżących, przewodniczy Regens Penitencjarii. Zbiera się on dwukrotnie w ciągu dnia: pierwszy Kongres analizuje sprawy związane z *forum internum*, a drugi egzaminuje sprawy związane z prośbami o przyznanie odpustów i innych łask. Decyzje Kongresu są prezentowane Kardynałowi Penitencjarzowi w celu ich zatwierdzenia (por. N. del Re, *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, Libreria Editrice Vaticana 1998, s. 207n).

¹⁶ Sygnatura Penitencjarii zbiera się dwa razy w miesiącu. Zwołuje ją oraz jej przewodniczy Kardynał Penitencjarz w celu przedyskutowania najważniejszych i najbardziej delikatnych kwestii (por. N. del Re, *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, dz. cyt., s. 208).

¹⁷ L. de Magistris, P. Ubaldo, M. Todeschini, *La Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 427.

Zachowując zasadę, iż każdy wierny na prawo do osobistego działania, czyli wniesienia prośby do Penitencjarii Apostolskiej, to jednak natura wnoszonego problemu podpowiada, aby czynił to spowiednik dla spraw związanych z popełnionym grzechem; natomiast dla spraw, które nie są związane z forum sakramentalnym, kapłan w roli kierownika duchowego; w takim wypadku odpowiedź Penitencjarii przyjdzie na ich adres¹⁸. Sukcesywnie są oni zobowiązani, aby poinformować zainteresowanego o udzielonej łasce.

Wnoszona prośba, zredagowana w dowolnym języku, powinna zawierać takie elementy, jak przedstawienie uwarunkowań teologicznych i kanonicznych dotyczących osoby oraz przedmiotu wnoszonej prośby oraz ewentualnych innych ważnych okoliczności, które powinna uwzględnić Penitencjaria Apostolska.

II. KOMPETENCJE PENITENCJarii APOSTOLSKIEJ: DYSPENSA OD NIEPRAWIDŁOWOŚCI, SANACJA NIEWAŻNEGO MAŁŻEŃSTWA, REDUKCJA ZOBOWIĄZAŃ MSZALNYCH, PRYZNAWANIE ODPUSTÓW

W odniesieniu do zacytowanych powyżej artykułów Konstytucji apostolskiej *Pastor bonus*, należy wskazać na następujące, bardzo konkretne kompetencje Penitencjarii Apostolskiej.

I tak, Penitencjaria Apostolska udziela dyspens od nieprawidłowości, czyli od kanonicznego zakazu dotyczącego przyjmowania święceń oraz od nieprawidłowości do ich wykonywania, kiedy zostały już przyjęte¹⁹. Bowiemy kan. 1041 stanowi, że do przyjęcia święceń nieprawidłowym jest, między innymi, ten:

– kto usiłował zawrzeć małżeństwo, nawet tylko cywilne, bądź sam związany węzłem małżeńskim albo święceniami lub wieczystym publicznym ślubem czystości, bądź też z kobietą związaną ważnym małżeństwem lub takim samym ślubem²⁰;

– kto popełnił dobrowolne zabójstwo albo spowodował spędzenie płodu, gdy skutek nastąpił, oraz wszyscy pozytywnie współdziałający²¹.

W sytuacjach wyżej wymienionych, a które mają charakter tajny, penitent mógł zostać już rozgrzeszony z popełnionego grzechu oraz zwolniony z kary kościelnej (np. za dokonane przerwanie ciąży²²), niemniej jednak do godziwego przyjęcia święceń lub do ich prawidłowego wykonywania konieczna będzie stosowna dyspenza ze strony Penitencjarii Apostolskiej. W takich wypadkach osoba zainteresowana może zwrócić się do Trybunału np. przez pośrednictwo

¹⁸ Nawet jeżeli penitent podaje swoje nazwisko, jednak w rekursie do Penitencjarii Apostolskiej zachować należy jego anonimowość.

¹⁹ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1048.

²⁰ Por. tamże, kan. 1041, n. 3.

²¹ Por. tamże, kan. 1041, n. 4.

²² Por. tamże, kan. 1398.

zaufanego duszpasterza, prawnika kościelnego lub przez ojca duchownego. W prośbie o dyspensę, w wypadku kandydata do święceń, należy przedstawić osąd na temat jego zdolności do święceń; natomiast w wypadku już wyświęconego, rzeczą ważną jest przedstawienie opinii na temat realizowania przez niego przyjętych święceń²³.

Oprócz tego Penitencjaria Apostolska jest właściwą instytucją dla przyznania łaski, naturalnie ze słusznych powodów, której przedmiotem jest sanacja małżeństwa zawartego w sposób nieważny i jest to właściwe, aby uczynić to na forum wewnętrznym²⁴. W takim wypadku prośba do Penitencjarii Apostolskiej może być skierowana także przez zainteresowanych małżonków, nie musi być zatem kierowana przez spowiednika lub duszpasterza.

Oczywiście sanacji „w związku”, w pojedynczych wypadkach, może dokonać także biskup diecezjalny; niemniej jednak nie może tego dokonać w wypadku występowania przeszkody, od której dyspensacja jest zarezerwowana Stolicy Apostolskiej, zgodnie z przepisem kan. 1078 § 2. Trzeba mieć tutaj na względzie przede wszystkim przeszkodę występku, o której stanowi kan. 1090.

W kompetencji Penitencjarii Apostolskiej – naturalnie w wypadkach pojedynczych – pozostaje zredukowanie ilości nieodprawionych Mszy świętych, kiedy kapłan, który przyjął takie zobowiązanie, znajduje się w trudności ich odprawienia. W takiej sytuacji może on, przez pośrednictwo spowiednika, prosić Penitencjarię Apostolską o redukcję zobowiązań mszalnych, do których się wcześniej zobowiązał poważnym obowiązkiem wynikającym ze sprawiedliwości. W liście należy wskazać ilość nieodprawionych Mszy świętych, przybliżony wiek kapłana, na którym ciąży takie zobowiązanie, należy wskazać dlaczego nie odprawił wskazanych Mszy świętych oraz jak wykorzystał przyjęte stypendia mszalne; należy także wskazać aktualny stan jego zdrowia oraz ilość Mszy świętych, którą mógłby odprawić sam albo prosząc o to innych kapłanów. O wszystkich przypadkach dotyczących redukcji zobowiązań mszalnych Kardynał Penitencjarz Wielki ma obowiązek poinformować Ojca Świętego podczas prywatnej audiencji²⁵.

Natomiast, gdy taki obowiązek spoczywa nie na osobie fizycznej, tylko na instytucji kościelnej, to wtedy Penitencjaria Apostolska nie będzie mogła przyznać tego rodzaju łaski, gdyż jej kompetencje dotyczą porządku zbawienia i są ograniczone jedynie do forum wewnętrznego; dlatego też w tym ostatnim przypadku należy odnieść się do Kongregacji ds. Duchowieństwa na zasadzie sprawy dotyczącej forum zewnętrznego²⁶.

²³ Por. C.E. Commentz, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 28.

²⁴ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1161 § 1, kan. 1165 § 1-2.

²⁵ Por. C.E. Commentz, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 32n.

²⁶ Por. tamże, s. 31n.

Penitencjaria Apostolska jest instytucją Kurii Rzymskiej, która na prośbę zainteresowanych osób udziela stosownych odpustów. Prośba winna zawierać motywy ubiegania się o przyznanie odpustu oraz winna być zaaprobowana przez biskupa diecezjalnego. Winna ona być zaprezentowana Stolicy Apostolskiej z odpowiednim wyprzedzeniem, tak aby stosowny dekret był wydany oraz wysłany do zainteresowanego w stosownym czasie²⁷.

III. PRZESTĘPSTWA KANONICZNE ZAREZERWOWANE PENITENCJARII APOSTOLSKIEJ WEDŁUG KODEKSU Z 1983 ROKU

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku wylicza pięć przestępstw kanonicznych, dotyczących forum wewnętrznego, które zostały zarezerwowane wyłącznie Penitencjarii Apostolskiej; natomiast w wypadku deklaracji kary kościelnej na forum zewnętrznym Penitencjaria Apostolska nie jest już instytucją właściwą do zwolnienia z takiej kary kanonicznej, tylko kompetentnym pozostaje właściwy autorytet Kościoła.

Wspomniane kary dotyczą zawsze bardzo poważnych przestępstw kanonicznych, których przedmiotem może być:

1. Profanacja Najświętszego Sakramentu²⁸. Przestępstwo to polega na nieuprawnionym zatrzymaniu postaci eucharystycznych w celach świętokradczych, zabobonnych oraz innych niegodziwych, lub też na jakiegokolwiek innej działalności świętokradczej, której celem jest pogarda względem Najświętszego Sakramentu; może ono zostać uczynione tak indywidualnie, jak i w obecności innych osób²⁹.

Rekurs do Penitencjarii Apostolskiej winien zawierać przede wszystkim informacje na temat przybliżonego wieku penitenta oraz jego zdrowia psychicznego, kiedy, w jaki sposób, z jakich motywów oraz ile razy przestępstwo profanacji zostało dokonane, następnie czy przestępstwo to zostało dokonane pojedynczo czy też z innymi osobami, jak również czy penitent dokonał analizowanego przestępstwa będąc pod namową innych osób, np. sekty, i czy zerwał z nimi kontakty³⁰.

2. Bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi świętej³¹. Zatem spowiednik, nawet w wypadku gdyby nie udzielił rozgrzeszenia, który sukcesyw-

²⁷ Por. tamże, s. 34n.

²⁸ „Kto postacie konsekrowane porzuca albo w celu świętokradczym zabiera lub przechowuje, podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej; duchowny może być ponadto ukarany inną karą, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego” (*Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1367).

²⁹ Por. C.E. Commentz, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 10.

³⁰ Por. tamże, s. 20n.

³¹ „Spowiednik, który narusza bezpośrednio tajemnicę sakramentalną, podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej. Gdy zaś narusza ją tylko pośrednio, powinien być ukarany stosownie do ciężkości przestępstwa” (*Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1388 § 1).

nie świadomie wyjawia grzech wyznany podczas spowiedzi świętej wraz z określeniem penitenta, który taki grzech wyznał, podlega karze kanonicznej³².

Rekurs do Penitencjarii Apostolskiej powinien zawierać przede wszystkim takie informacje, jak przybliżony wiek penitenta, kiedy, ile razy, i w jakich okolicznościach przestępstwo naruszenia tajemnicy spowiedzi świętej zostało dokonane, czy zostało dokonane w sposób zamierzony czy raczej w wyniku braku roztropności, jakie z tego wynikły szkody dla osoby dotkniętej takim przestępstwem oraz czy proszący jest spowiednikiem normalnie roztropnym, zwłaszcza, gdy idzie o zachowywanie tajemnicy spowiedzi świętej³³.

3. Rozgrzeszenia współnika z grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu³⁴. Absolucja w wymienionych okolicznościach jest nie tylko nieważnie udzielona (spowiednik w takiej sytuacji nie posiada wymaganego upoważnienia, bowiem oprócz władzy święceń do ważnego sprawowania tego sakramentu takie upoważnienie jest konieczne³⁵, mówiąc inaczej, Kościół w tym wypadku takiej władzy go po prostu pozbawia, naturalnie – z wyłączeniem, a więc poza wypadkiem niebezpieczeństwa śmierci), ale powoduje także oszukanie penitenta co do ważności udzielonego rozgrzeszenia. Aby takie przestępstwo miało miejsce, spowiednik musi mieć świadomość, że spowiada penitenta, z którym wcześniej dopuścił się zewnętrznego grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu; grzech taki mógł zostać popełniony także przed przyjęciem przez spowiednika święceń kapłańskich. Natomiast nie będziemy mieli do czynienia z prezentowaną karą kościelną, jeżeli wspomniany współnik już wcześniej, przez innego spowiednika, został rozgrzeszony ze wspomnianego grzechu a spowiada się z innych grzechów u spowiednika-wspólnika³⁶.

Rekurs do Penitencjarii Apostolskiej powinien zawierać, przede wszystkim, takie informacje, jak przybliżony wiek proszącego, czyli spowiednika, oraz współnika w grzechu nieczystym, jego płeć oraz stan cywilny (kawaler, panna, zamężny, zamężna, zakonnik, zakonnica, kapłan); ponadto należy podać liczbę ile razy takie rozgrzeszenie miało miejsce oraz kiedy miało miejsce ostatnie takie rozgrzeszenie, jak również i to, czy grzeszna relacja została już zerwana; ponadto należy przekazać informacje na temat życia kapłańskiego spowiednika, to znaczy czy codziennie odprawia Mszę świętą, czy odmawia liturgię godzin itd.³⁷.

³² Por. C.E. Commentz, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 10n.

³³ Por. tamże, s. 21.

³⁴ „Kapłan, który działa wbrew przepisowi kan. 977, podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej” (*Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1378 § 1); „Rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu jest nieważne, poza niebezpieczeństwem śmierci” (tamże, kan. 977).

³⁵ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 966 § 1.

³⁶ Por. C.E. Commentz, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 11n.

³⁷ Por. tamże, s. 22.

4. Agresja fizyczna względem osoby Biskupa Rzymskiego³⁸. Należy powiedzieć, że faktycznie jest to sytuacja bardzo, ale to bardzo rzadka, niemniej jednak przestępstwo takie będzie polegało na użyciu, w sposób intencjonalny, siły fizycznej przeciwko życiu lub integralności osoby papieża³⁹. A zatem agresja np. słowna lub w mass-mediach nie będzie skutkowałą karą kanoniczną z analizowanej normy kanonicznej, niemniej jednak będzie mogła zostać ukarana w inny sposób, np. na podstawie kan. 1373.

5. Konsekracja biskupia bez mandatu Biskupa Rzymskiego⁴⁰. Podobnie jak w poprzednim przypadku, należy mówić o wyjątkowości oraz sporadyczności takiej sytuacji. Zarezerwowane Stolicy Apostolskiej przestępstwo może popełnić zatem biskup katolicki, wtedy kiedy dokonał konsekracji biskupiej bez mandatu papieskiego; takie święcenia byłyby udzielone ważne, ale niegodziwie⁴¹.

Jak łatwo zauważyć z analizy zacytowanych norm kodeksowych, wszystkie wymienione powyżej przestępstwa kanoniczne karane są automatycznie ekskomuniką, czyli wiążą mocą samego prawa, a więc automatycznie poprzez sam fakt popełnienia samego przestępstwa. Nie są one zatem nakładane np. w wyniku kanonicznego procesu karnego lub poprzez wydanie odpowiedniego dekretu, ale popada się w daną karę kanoniczną automatycznie.

Konsekwencje, które wynikają z kary ekskomunikacji, zostały określone w kan. 1331 § 1, n. 1-3 KPK. Wspomnianym karom kościelnym podlegają tylko wierni Kościoła katolickiego, o czym stanowi kan. 11 KPK, ponadto owi przestępcy muszą być poczytali na skutek winy umyślnej lub nieumyślnej⁴². Natomiast habitualnie pozbawionych używania rozumu uważa się za niezdolnych do popełnienia przestępstwa, chociażby wydawali się zdrowi w chwili przekraczania ustawy lub nakazu⁴³. Podobnie nie podlega żadnej karze kościelnej, kto w chwili przekraczania ustawy lub nakazu nie ukończył jeszcze szesnastego roku życia⁴⁴.

Należy także pamiętać, że zwolnienia z cenzury nie można udzielić, jeśli przestępca nie odstąpił od uporu, zgodnie z kan. 1347 § 2; odstępującemu zaś od uporu nie można odmówić zwolnienia⁴⁵; należy uważać, że od uporu

³⁸ „Kto stosuje przymus fizyczny wobec Biskupa Rzymskiego, podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej; jeśli jest duchownym, można dodać stosownie do ciężkości przestępstwa także inną karę, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego” (*Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1370 § 1).

³⁹ Por. C.E. Commentz, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 13.

⁴⁰ „Biskup, który bez papieskiego mandatu konsekruje kogoś na biskupa, a także ten, kto od niego konsekrację przyjmuje, podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej” (*Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1382).

⁴¹ Por. C.E. Commentz, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 13.

⁴² Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1321 § 1.

⁴³ Por. tamże, kan. 1322.

⁴⁴ Por. tamże, kan. 1323, n. 1.

⁴⁵ Por. tamże, kan. 1358 § 1.

odstąpił winny, który rzeczywiście żałował popełnionego przestępstwa, a ponadto odpowiednio naprawił szkody i zgorzenie lub przynajmniej poważnie to przyrzekł⁴⁶.

IV. ZALECENIA DLA SPOWIEDNIKA W WW. SYTUACJACH

Spowiednik – zanim przedstawi sprawę Penitencjarii Apostolskiej – winien pamiętać, że w wyjątkowej sytuacji, to znaczy jeśli penitentowi jest trudno pozostawać w grzechu ciężkim, a więc bez możliwości przystępowania do sakramentów świętych przez czas konieczny do tego, aby Stolica Apostolska podjęła stosowną decyzję, tj. zwolnienie z cenzury ekskomuniki jeszcze niedeklarowanej, może on w zakresie wewnętrznym sakramentalnym zwolnić penitenta z cenzury⁴⁷.

Udzielając takiego zwolnienia, spowiednik powinien nałożyć na penitenta obowiązek odniesienia się w ciągu miesiąca, pod groźbą ponownego popadnięcia w karę do Penitencjarii Apostolskiej; tymczasem spowiednik powinien nałożyć odpowiednią pokutę i w razie potrzeby nakazać naprawienie zgorzenia i wyrównanie wyrządzonej szkody, naturalnie takiego odniesienia może dokonać sam spowiednik⁴⁸.

Odniesienia, czyli rekurs do Penitencjarii Apostolskiej należy dokonać pisemnie, w formie listowej wraz z podaniem adresu spowiednika, na który ma przyjść odpowiedź, poprzez które – naturalnie bez podawania imienia penitenta – należy zakomunikować o ewentualnie udzielonej absolucji, zgodnie z normą kan. 1357 § 1-2, opisując jednocześnie, co się wydarzyło, wskazując przy tym na okoliczności, które mogą obciążać lub łagodzić prezentowane przestępstwo⁴⁹.

Aby zachować należąca ostrożność w przedstawianiu sprawy Stolicy Apostolskiej, nie stosuje się w rekursach do Penitencjarii Apostolskiej współczesnych elektronicznych środków przekazu informacji, takich jak fax czy Internet. List należałoby wysłać na następujący adres: Penitenzieria Apostolica, 00120 Città del Vaticano.

Rekurs może być uczyniony w dowolnym języku, niemniej jednak, aby ułatwić pracę Trybunałowi, a przede wszystkim, aby zapewnić udzielenie szybkiej odpowiedzi, należałoby posłużyć się językiem powszechnie znanym, można pisać także w języku polskim⁵⁰.

Naturalnie przedstawienie rekursu nie jest związane z żadnymi opłatami administracyjnymi.

⁴⁶ Por. tamże, kan. 1347 § 2.

⁴⁷ Por. tamże, kan. 1357 § 1.

⁴⁸ Por. tamże, kan. 1357 § 2. „Taki sam obowiązek odniesienia się z chwilą wyzdrowienia mają ci, którzy zgodnie z kan. 976 zostali zwolnieni z cenzury wymierzonej lub deklarowanej albo zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej” (tamże, kan. 1357 § 3).

⁴⁹ Por. C.E. Commentz, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, dz. cyt., s. 20.

⁵⁰ Por. tamże, s. 23.

Sugeruje się, aby odpowiedź na rekurs przedstawiony Penitencjarii Apostolskiej – która stara się udzielić odpowiedzi w ciągu doby od momentu otrzymania prośby – miała miejsce podczas kolejnej spowiedzi świętej. Stąd też penitent powinien powrócić do spowiednika po pewnym roztropnie zasugerowanym czasie; naturalnie penitent ma pełne prawo, aby nie został rozpoznany, stąd też najlepszym miejscem spotkania pozostaje konfesjonał z kratkami.

Spowiednik jest zobowiązany zakomunikować penitentowi treść odpowiedzi udzielonej przez Penitencjarię Apostolską, to znaczy winien on dokładnie postąpić zgodnie z otrzymanymi instrukcjami oraz winien także przekazać numer protokołu, po czym winien zniszczyć jak najszybciej otrzymane pismo ze Stolicy Apostolskiej. Sugeruje się ponadto, aby penitent zapamiętał numer protokołu, aby w przypadku kolejnego rekursu wspomniany Trybunał mógł zidentyfikować wcześniejsze rekursy. Gdyby natomiast penitent mieszkał daleko i nie mógł osobiście powrócić do spowiednika, który go rozgrzeszył, to wówczas powinien on zostawić spowiednikowi swój adres, aby ten zakomunikował, naturalnie w formie skróconej, odpowiedź Penitencjarii Apostolskiej, pisząc np., że łaska została udzielona i została wyznaczona pokuta⁵¹.

PODSUMOWANIE

Konkludując, należy powiedzieć, że stałą troską Kościoła jest z jednej strony troska o poprawne funkcjonowanie tej instytucji Bosko-ludzkiej – w szczególności dotyczy to sprawowanych sakramentów świętych, to znaczy musi on dbać o to, aby były one sprawowane w sposób ważny oraz godziwy; z drugiej zaś strony pragnie on przyjść z kompetentną i konkretną pomocą wiernym, tak osobom duchownym jak i wiernym świeckim, którzy w różnych okolicznościach swojego życia się pogubili czy też nie uszanowali obowiązującego prawa kanonicznego i szczerze pragną uregulować swoją sytuację względem Pana Boga oraz Jego Kościoła. Wydaje się, że myśl ta jednoznacznie wydobyla się z przedstawionej refleksji, która – pozostając daleko od systematycznej refleksji dogmatyczno-prawnej – pragnie przede wszystkim duszpasterzom, a w szczególności spowiednikom, podpowiedzieć, jak powinni zachować się w sytuacjach, z którymi zapewne nie spotykają się każdego dnia. Penitencjaria Apostolska, czyli „Trybunał miłosierdzia oraz łaski”, jak to można zauważyć, to nie jakaś tajemnicza instytucja Kościoła, ale jest to przede wszystkim dykasteria Kurii Rzymskiej, która bardzo konkretnie pragnie pomagać w pojedynczych problemach sumienia, realizując w ten sposób słowa Dobrego Pasterza: „Cieszcie się ze mną, bo znalazłem owcę, która mi zaginęła” (Łk 15,6).

⁵¹ Por. tamże, s. 24nn.

“THE TRIBUNAL OF MERCY AND GRACE”: WHEN AND HOW
WE SHOULD REFER TO THE APOSTOLIC PENITENTIARY?
(PRACTICAL GUIDELINES FOR A CONFESSOR AND A PRIEST)

Summary

The Apostolic Penitentiary constitutes a relatively little-known dicastery of the Roman Curia, however, with a very rich and long history. From the rich and very distant history of the institution, also in the context of the Year of the Faith (2012-2013) announced by the Pope Benedict XVI, we should quote the fact that with the development of the penitential practices in the Church the necessity of taking the relevant measures in order to help the pilgrims who – coming to the Eternal City – tried to receive absolution of their sins as well as they tried to obtain exemption from the sanctions reserved only to the Pope’s disposal as well was perceived. The subject of the works of the Apostolic Penitentiary is settling the special issues (*sui generis*) that concern the forum internum, that is the matter of conscience and moral problems of particular worshippers (both the clergy as well as the lay faithful) that are at the foundation of the specific and frequently hard-to-solve problems of the human nature directed to the Penitentiary. The Apostolic Penitentiary, in general, settles everything that affects the matter of conscience. Therefore, apart from granting grace, remission of sins, dispensing, exchanging and decreasing censures, canonical sanctions, it analyses and settles all the matters of conscience that have been presented to it; in this last example, first of all, by providing the answers for particular doubts of moral and legal nature that are depicted by confessors or interested people. In these very wide competences the Apostolic Penitentiary solves solely single and specific problems, whereas settlement of the issues of *sub specie universalitatis* falls within the competences of the Congregation for the Doctrine of the Faith. Additionally, the subject of works of the Apostolic Penitentiary is granting indulgences.

Keywords:

The Apostolic Penitentiary, forum internum, sin, censure, competence, grace